

מחבר: דוד אקסלרוד **מאמר:** הרהורים בסיבת אורך גלותינו

ההטיון החסר - חילול ה'

חילול ה' הוא סיבה ראשונה שמביא רמב"ם לאיסור שבר ת"ת, לא זבה להתייחסות כסף משנה ותשב"ץ כלל. ובבן, למה זה חלול ה'? אגרת השמד או מאמר קידוש ה'פ"ד "וקידוש השם הוא הפך חילול השם, והוא, שהאדם כאשר יעשה אחת מן המצות ולא יערב עמה כוונה מן הכוונות אלא אהבת ה' יתעלה ועבודתו בלבד, הרי זה קדש את השם ברבים." ברבים- זאת אומרת לא מדובר בכוונה המסורה ללב בלבד אלא דבר הנצפה לעין, וחילול ה' כאמור, הוא ההפך מזה- כשאדם עושה מצווה, ונירא לעין, תתכן שם כוונת רווח. יש שתי סיבות לפעילות האנושית- רווח ואמונה. כהסבר למעשה בלשהו תמיד מחפשים קודם כל רווח. כי זה הטבעי והמצוי. אם מצא אדם רווח בלשהו, אפילו זעום, המסקנה תהי- למענו עשה. אם לא מצא יחפש שוב ושוב, כי קשה להאמין שאין. כך בנוי שכלו של אדם. רק אחר שבדק שוב ושוב יאמר בפליאה- למען אמונתו עשה. התפלאות זו היא קידוש האמונה. לכן אומר אמציה "...ואכול שם לחם ושם תנבא..." - כי ביצירת ספק קלוש, שמא לעמוס יש רווח באמונתו, משיג אמציה יותר משעות תעמולה. היות והעניין הגיוני ופשוט, היות וכסף משנה ותשב"ץ נמנעו מלהתמודד עם הטיעון הוא בעינו עומד ושום הוראת שעה לא חילול ה'. נידמה, שלכן נמנעו מלהתמודד עימו. גם מחזיקי התר שבר ד"ת מוברחים להודות לכל הפחות, בהימנעות שיטית מקידוש ה'. אם לא בחלול.

שתי טענות נוספות הנשמעים לעתים:

האחד שרמב"ם, כביכול, בעצמו חזר בו וזה על סמך מה שכתב בהלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכה יג: `ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי"י לשרתו ולעובדו לדעה את יי"י והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי"י חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, הרי דוד ע"ה עליו השלום אומר יי"י מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי. בריך רחמנא דסייען.`

ולפי השנייה בדברי רבי שמעון בן יוחי (ברכות לה, ב) "אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים" ניתן למצוא אישור להיתר ללמוד תורה ולהתפרנס מהצדקה. תשובה אחד לשניהם. כי שורשם אחד. לא במקרה לא כסף משנה, לא רשב"ץ ולא ב"ח לא מזכרים לא אחד המקומות האלה, ובצדק, כי גם רמב"ם וגם רבי שמעון בן יוחי מטיפים להתעלמות מדאגות העולם הזה - כולל דאגה לקבלת

צדקה, בקשתה, דרישתה ו\או הטפה לה. שנית- סיכום העניין בגמרא (שם) : "אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן. אמר להו רבא לרבנן: במטותא מינייכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במזונייכו כולא שתא." מה "עלתה בידן" ? "ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל" (שם) האם התכוון אביי לגלות לנו סוד איום ונורא שמי שנוהג דרך ארץ בכלל, אכן מצליח להתפרנס? מה "לא עלתה בידן" ? הרוצה לבשר לנו אביי שמי שלא נוהג דרך ארץ עלול להיתקל בקשיי פרנסה? בעל כורחך אתה אומר: "עלתה בידן" - ללמוד- אף על פי שעסקו גם בדבר אחר- דרך ארץ. "לא עלתה בידן" - ללמוד- אפ על פי שלא עסקו בשום דבר אחר. מקום אחר בגמרא (מנחות צט,ב) עוזר להבין טיב המחלוקת: "א"ר אמי: מדבריו של ר' יוסי נלמוד, אפילו לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, קיים מצות (יהושע א') לא ימוש (את) ספר התורה הזה מפיך. אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי: אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש, ודבר זה אסור לאומרו בפני עמי הארץ. ורבא אמר: מצוה לאומרו בפני עמי הארץ. שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל: כגון אני שלמדתי כל התורה כולה, מהו ללמוד חכמת יונית? קרא עליו המקרא הזה: לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה, צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית." - נידמה שר' שמעון בן יוחי ור' ישמעאל התחלפו בתפקידים- זה שדגל בהתנזרות מדרך ארץ מסתפק בק"ש שחרית וערבית, זה שחייב דרך ארץ- אין לו זמן פנוי מת"ת לא ביום ולא בלילה. אין מנוס מלהסביר את ר' שמעון בן יוחי כך- "אפי' לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית - קיים לא ימוש"- חובה הכרחית, "תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים" - חסידותו. וחסידות, כמובן, לא יכולה להיעשות על חשבון אחרים להתחילה, כי אז של מי החסידות זו? של ה"חסיד" או של ה"אחרים"? מכן ברורים דברי אביי שאינם קביעה עקרונית אלא עובדתית- לרוב אנשים אינם מצליחים כך. וברור שרמב"ם מתכוון לחסידותו זו של ר' שמעון בן יוחי אשר לא לרבים היא.

יש עוד טענה מוזרה האמרת שמוכרחים מעטים לעסוק בת"ת בלבד כדי לפצות על ביטול תורה של רבים. עצם הרעיון שאחד יכול לקיים חובה במקום חברו הוא בלתי מבוסס, ולמעשה אף אחד לא לוקח אותו ברצינות, עובדה, שאף אחד לא הציע להנהיג שליש במקום מעשר כדי לפצות על ביטול צדקה אצל חלק מהעם או להניח ארבעה עשר תפילין או לבטל חרם דרבנו גרשום *(חלק גדול בעם, לצערנו, לא מתחתנים כלל)*. מקרה יחיד שמזביר מכסה כללית הוא "מתכונת לבנים" של פרעה, וגם הוא, בודאי, לא היה מסכים להמיר איכות בכמות. **טענה זו נשענת על שלוש הנחות:**

1. יש מכסה כללית של ד"ת על העם.
2. המכסה היא כמותית ולא איכותית.
3. שינוי מהותי בתנאי הלימוד לא משפיע על איכותו.

שלושתם נשענים על הרצון העז של מנחיהם בלבד. כל מערכות נימוקי התרי הנאת ת"ת נחלקים לשנים. הנמקת אפשרות קבלת שכר עבור ת"ת והנמקת ההכרח בזה. והרי לא עושים כל אשר קשה בילדיו. נימוקי האפשרות הם

נימוקים תורניים. לעומתם, נימוקי הכרח הם תמיד נימוקי כדאיות ותועלת. כאשר באים להציג נימוקים מסוג זה מוכרחים להקדים להם הגדרת מטרה. מהוא אותו דבר שמחפשים ליעל אותו? מתייחסים לזה באילו "מן הסתם" שלמוד תורה- מצוותה כמה שיותר בכל מחיר. למעשה אין מצוות שאין חשיבות איך ומתי נעשו והעיקר שיעשו. לכולם יש תנאי זמן, אופן, קניין וסדר העשייה. וערכם בלי או עם תנאים אלה לא שווים. לכן ה"מן הסתם" הוא ששינוי תנאי העשייה משנה את ערכם. הרוצה לשנות עליו הראיה.